

Szabad idő s tevékenység

Ha a nevelő által irányított korábbi foglalkozások tartalmasak voltak, és a gyermekeknek maradandó élményeket nyújtottunk, szabad idejükben is szívesen választják az ott megismert lehetőségeket. A gyermek itt maga dönti el, hogy olvas, rajzol, rejtvényt fejt, tévét néz, rádiózik, zenét hallgat, olvasónaplót készít, órsi naplóba aktuális verset keres, kedvtelésből verset tanul, előad, dramatizál, kézimunkázik, megbeszéli olvasmányait társaival, vagy nevelőjével játszik stb. Ha a gyermek tétovázik, ötletekkel segíti a nevelő. A Kincskereső itt is jelen van.

Így érzük el, hogy a tartalmas időtöltés szokásukká váljon, a gyermekek sokoldalú, színes egyéniséggé fejlődjenek.

A kulturális nevelés minden mozzanatában szeretném elérni, hogy tanulóim jól érezzék magukat a napközi otthonban, a napközi otthoni nevelés a családi otthonban is éreztesse hatását, személyiségük sokoldalú fejlesztésével színes, örömteli gyermekkort biztosítsak számukra, hogy boldog gyermekekből, boldog felnőttekké váljanak.

Azon fáradozom, hogy a „Szívemben élt, ami tetszett” tartalmát magukévá tegyék, a szellemi kincsek keresése belső igényük legyen, nemcsak most, később is, s ha ez sikerül, akkor elértem célomat.

MOLNÁR JÁNOSNÉ

Veszprém

Komplex esztétikai nevelés irodalomórán

Pedagógiai szempontból alapvetően fontos, hogy a nevelő-oktató munka segítse elő a világ jelenségeinek esztétikai elsajátítását az élet minden területén, de különösen a leglényegesebbeken: a magatartásban, a művészetekben és a természetben egyaránt.

Az iskolai élet minden területén lehetőség van az esztétikummal való találkozásra. Ennek a lehetőségnek a ki nem aknázása súlyos hiba lenne. Már a legkisebb korban meg kell kezdeni ezen a téren is a személyiség formálását, képessé kell tenni az esztétikum befogadására. Alapokat kell adnunk, hogy majd felnőttkorban is meg tudja érteni az „esztétikai üzenetet”. Segíteniünk kell, hogy a „rácsodálkozástól” eljusson a mű megértéséig, a műélvezetig. Ismereteket kell adnunk; hogyan kell egy műalkotást megérteni és a benne levő szépet felismerni. „A megértés elvezeti az egyént az esztétikum ösztönös felfedezésétől annak tudatos kereséséig. Az esztétikumnak az intellektuális megismerési folyamat nyomán vagy azzal párhuzamosan történő befogadása azt eredményezi, hogy a visszatükröződött valóságnak több oldala és összefüggése tárul fel az ember előtt; ez a tény pedig gazdagabb élménylehetőséget rejt magában.”

A művészi alkotásokkal való bensőséges találkozások szervezeti formája a különböző művészetekkel foglalkozó tantárgyak órái. A szó művészete az irodalom. Az irodalmi alkotások elemzése során az objektív valósággal ismerkednek meg, mégpedig esztétikai úton, de mély érzelmi ráhatással. Hogy az élmény minél erősebb s maradandóbb legyen, az irodalomórát – a művészetek testvérisége okán – képzőművészeti és zenei alkotásokkal színesítjük. Ez nem öncélú hangulatteremtés, a művészeti ágak erőszakolt összekapcsolása, hanem az esztétikai nevelés érdekében élünk azzal a lehetőséggel, melyet a többi esztétikai értékű tárgyval való kapcsolat kínál. Ugyanakkor lehetőséget adunk, hogy tanítványaink az adott kor művészeti vetületével megismerkedjenek,

elemzés során keressenek választ arra, hogy milyen eszközökkel fejezik ki a társadalmi problémákat a különböző művészetek.

Az irodalomórán folyó esztétikai nevelés megvalósításának egy próbálkozását írjuk le.

A tanítás anyaga: Juhász Gyula: Tiszai csönd.

Az óra feladata:

a) „A tiszai táj szépségének képei a költeményben.” (Tanterv.)

b) A vers hangulati elemeinek megkeresése, forrása.

c) Kapcsolatteremtés a festészettel.

Szemléltetéshez szükséges eszközök: Juhász Gyuláról kép, diafilm, Írók, képek I. kötet. Juhász verseskötet, térkép, Mednyánszky: Tiszai halászat (reprodukció).

Az óra előkészítése: Felkértem egy tanulót a századforduló történelmi eseményeinek rövid vázolására, két tanulót pedig az Írók, képek I. kötetének a költővel kapcsolatos néhány részletének ismertetésére.

AZ ÓRA LEFOLYÁSA

Az óra menete

1. Milyen volt a helyzet Magyarországon a századfordulón?

Hogyan kiált fel József Attila?

„Jöjj el, szabadság!”

Mit jelent a fejezetcím?

Kik tartoznak ide?

Bizonyítsd be, hogy Ady, Móricz életművük folytán idetartoznak!

2. A kortárs költő, Juhász Gyula bemutatása.

Életéből a fontosabb eseményeket emeljük ki.

(Szeged–Budapest

tanár: Máramarosziget–Léva–Nagyvárad–Szakolca–Makó–Szeged)

Milyen volt a külseje?

Hogyan tanított?

3. Néhány órán keresztül Juhász Gyula költészetével foglalkozunk. Szomorúságra, melankóliára hajlamos, alkati gyengeség jellemző rá. Magányos, zárkózott. A csöndet szerette. S ha csak tehetette, kiment a Tisza-partra, és órákon át sétálgatott – egyedül.

Ezekből az élményekből, a természet szépsége iránti rajongásból született a Tiszai csönd c. verse.

4. a) A vers bemutatása.

b) Megnyilatkozások a következő kérdésekre:

Milyen kép tárul eléd?

Milyen a vers hangulata?

Mit fejez ki a költő lelkiállapotából?

c) Részletes elemzés.

– A tájleíró rész elemzése.

Mikor van a Tisza-parton csönd?

Mi mutatja, hogy este van?

Milyennek írja le a tájat?

Elmosódott, derengésszerű szürkületi homályban van a táj.

Kifejezőeszközök gyűjtése ennek bizonyítására. (jelző, megszemélyesítés, szín-, hang-, fényhatások)

Módszerek, eszközök, eljárások

N. L. önálló beszámolója, a többiek kiegészítik.

Frontális munka.

A tanultak alkalmazása bizonyítással.

A képet kitesszük a táblához.

Verseskötet az asztalon.

Színes, rövid tanári előadás.

Egy tanuló a térképen mutatja az állomáshelyeket.

A diafilmből a megfelelő képek kivételése.

V. G. ismertetése az Írók, képek I. köt., 170. old. alapján.

K. L. elmondja az Írók, képek I. köt., 171. old. alapján.

A tanári közlés célja a hangulati előkészítés.

Tanári bemutatás.

Tanulói beszámolók a vers első benyomása alapján.

Beszélgetés módszere.

Önálló gyűjtés, indoklás.

Részösszefoglalás: Milyenek mutatja be a költő a tájat?

– Hol jelenik meg a költő a versben? Idézd!

Mivel fejezi ki egyedüliségét?

Mihez hasonlítja magát? Miért?

Érezzük, nem tekinti véglegesnek ezt az életformát, ezt a tétlen életet. Miből érezzük a sóvárgó vágyat a messzeségek felé, a teljesebb élet után?

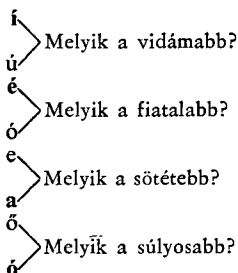
Hol helyezkednek el ezek a kifejezések? Mi a szerepük?

– A vers hangulata.

Milyenek érzed a vers hangulatát? A csönd rokon értelmű kifejezéseinek megkeresése.

Mitől függ a vers hangulata gondolati és szemléleti (képszerű) tartalmán kívül?

Feleljetek a következő kérdésekre!

Mit lehet kifejezni a magánhangzókkel?
Számoljuk meg a versben előforduló magas és mély magánhangzókat!

Több a mély magánhangzó a versben.

Melyik a leglátványosabb sor?

„Hallgatják balkan a harmonikát.”

Mi növeli a költői szó erejét? (Betűírím.)

Miből érzed a vers kellemes hullámzását?

5. A vers újbóli elolvasása.

Milyen érzések kifejezésére használta fel a költő az esti képet? Magány, szomorúság.

Milyen érzések kifejezésére is lehetett volna felhasználni? Vidámság, öröm, béke, nyugalom.

6. Önálló munka.

Néhány mondatban hasonlítsd össze a verset a festménnyel!

Felolvasunk néhányat az elkészült munkákból.

7. H. f.: Tanulni: a vers elemzése.

Írni: (szorgalmi) Hasonlítsd össze Petőfi: A Tisza című versét a Juhász-verssel!

Több mondatos tanulói beszámoló.

Az 5. versszak felolvasása. Beszélgetés.

Tanári közlés.

A keretszavak megkeresése: nem mozdulnak – kikötöttünk, valahol – távol.

Beszélgetés.

Önálló munka.

Koncentráció az 5. osztályos hangtani anyaggal.

(A bekeretezett betű a helyes válasz.)

Általánosítás levonása.

Két csoportban történik.

Általánosítás levonása.

A rimelés közös megfigyelése.

Egy jól olvasó tanuló kifejezően olvassa fel.

Tanulói véleménymondás bizonyítással.

Eljűk teszem a Mednyánszky-képet.
4–5 perces csendes munka.

Bírálat.

Irodalomórán a műelemzés során nyújtott élmény erősségétől, fokától függ a befogadóképesség és ízlésfejlesztő céljaink megvalósulásának mértéke, valamint az is, hogy tanítványaink milyen műélvezőkké válnak.

A műalkotás megértése, befogadása tanulóként változik. Közrejátszik a befo-

gadó felkészültsége, ismeretei, érzelmi érzékenysége, fogékonysága, hangulata. Ezért fontos, hogy az esztétikai élménynyújtás során mindezt figyelembe vegyük, és a lehető legnagyobb élményt biztosítsuk az alapos előkészítéssel. Így is nagy a szóródás: más mond mindenki számára a mű, sőt más mond minden korban.

A mű befogadásakor, megértésekor a tanulók ítéletalkotással, értékeléssel élnek. Ezekből a véleményekből állapíthatjuk meg a gyerekek fejlődő ízlését. Az ízlésfejlesztő munkánknak két összetevője van: egyik az érzelmi élmény, másik a gondolkodási műveletek (észlelés + tudás). Egyik tényező sem elhanyagolható. Hiba lenne azonban valamelyiknek is a dominanciáját hangoztatni. A műélvezet fokával azonban összefüggésben van. Az a tanuló, aki a művek megértésekor az első érzelmi átéléssel megelégszik, nem „hatol be” a műbe, az megáll az élvezet fokán. Nekünk azonban el kell juttatni a tanulókat a tudatosság fokáig. Az esztétikai ismeretek alapjait kell elemzések során elsajátíttatnunk. Így lesznek képesek a művek lényegébe behatolni, így tudják feltárni a részek összefüggéseit, így tudják megmagyarázni a kifejezőeszközök miérettjeit, tartalmi és formai elemeit így látják meg. Így érik el a műélvezet magasabb fokát: a kritikai, ítélező szintet. Szerintünk erre a fokra való eljutást segíti, ha az irodalmi alkotásokkal együttesen elemzünk képzőművészeti vagy zenei művet. A tanulók ilyenkor a gondolkodás különböző formáit alkalmazzák (analízis, szintézis, összehasonlítás, azonosság, ítéletalkotás). Elmondott véleményük különböző szintű. Megmutatja az ízlésüket, a mű megértésének és a műélvezetnek a fokát.

A részletes óraleírásban közölt feladat (Juhász: Tiszai csönd – Mednyánszky: Tiszai halászat egybetevése) tanulói megoldásából leírunk néhányat.

A két mű egy-egy részletét veti egybe, lényegtelen dolgot emel ki, analízis fókán áll:

„Juhász Gyula is az esti Tiszát mutatja be. Így írja: Az égi rónán ballag már a hold. Ez a képen is látható, a felhők mögött ballag a hold.” (T. U.)

Az azonosság keresésére példa:

„A kép is kifejezi azt a magányt, csöndet, amit az író is leír versében.” (T. U.)
Az azonosság mellett megjelenik a különbség észrevétele is:

„A festmény és a vers között a hasonlóság a táj, a csönd, a hangulat ábrázolásában, a különbség pedig a mondanivalóban van.” (Cs. Z.)

Részletesen nem fejtette ki, de egy másik tanuló így fogalmazta meg:

„A versben Juhász Gyula a magányát írja le, a képen pedig a halászok élete elevenedik meg.” (T. H.)

Néhány tanuló utal a kifejezőeszköz és a mondanivaló kapcsolatára:

„A festmény sötét színekkel érzékelteti a magányt, a csöndet.” (P. E.) „Komor egyszerűséggel ábrázol mindent a festő, ezért hangulatilag megegyezik a kép a verssel.” (R. I.)

A részletek mellett leírunk két teljes munkát is.

„A vers a festménynek tulajdonképpen a megénekelte mása. A festő ecsetvonásaival a költő szavaival valószínűleg ugyanazt a képet. Mind a két művész este ábrázolja a tájat azért, mert ilyenkor a legszebb, s a cél a táj szépségének leírása volt. Juhász Gyula költői szépségű szavakkal teszi csodássá a verset, mint pl.: ezüstösök a tiszai hajók. Mednyánszky ezt a színek keverésével tette meg.” (P. G.)

„A kép és a vers hasonló hangulatot áraszt. Mindkét helyen esteledik, a hold már előbújt az égen. A Tiszai csönd című versben a költő egymaga áll a parton gondolataiba merülve, míg a képen egy halász éppen a hálót szedi fel. Talán most fejezi be

egész napos nehéz munkáját, vagy éppen most kezdi az éjjeli halászatot. Azonosság a két mű között, hogy mindegyiken egy ember található. Mindkét »kép« csendet, nyugalmat, magányt ábrázol. A vers talán hangjelenségekkel nyújt többet.” (Cs. Z.)

Már fentebb szóltunk arról, hogy mennyire fontos a tanulók hangulati előkészítése az elemzett műre. Ezt mutatták az óra végén feltett kérdésre adott válaszok is. (Milyen érzések kifejezésére lehet felhasználni az esti képet?) Sokan a vidámság, jókedv, öröm érzéseket mondták. Ezért kell tanulóink hangulatát, érzelmi beállítottságát ismerni, mert ez szabja meg, hogy milyen mély legyen az előkészítés. Vidám társaság előtt többet kell beszélni a költő magányosságáról, szomorúságáról, annak okáról. Így tudjuk a tanulók érzelmi élményét befolyásolni.

Megfigyelésünk szerint az az irodalomóra, melyen az esztétikai nevelés komplex formájával élünk, eredményesebb, a tanulóktól nagyobb aktivitást kíván. A többféle művészi hatás az élmény szuggesztivitását növeli és tartósítja. A tanulók esztétikai érdeklődését szélesítjük. Új ismereteket adunk, melyek szintén fejlesztik a tanulók esztétikai fogékonyságát. Jobban „látóvá”, „hallóvá” tesszük a tanulókat. S így egyre inkább észreveszi a szépet, az esztétikum több változata válik számára megközelíthetővé.

JEGYZETEK

Ligetiné Verebély Anna: Tanulmányok az esztétikai nevelés témaköréből. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975., 13. old.

Dr. Verebély Anna: Az esztétikum felfedezésének útjain. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973., 58. old.

Tuskés Tibor: Irodalmi nevelés a tanórán kívül. Tankönyvkiadó, Budapest, 1970.

Nevelőmunka az általános iskola 5–8. osztályaiban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1967.

